

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗВО В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Конкурентоспроможність ЗВО є комплексною характеристикою, яка з одного боку визначається його потенціалом щодо надання конкурентоспроможних освітніх послуг, з іншого – сприйняттям ринком праці випускників ЗВО та позиціями закладу вищої освіти (ЗВО) у світових і національних рейтингах.

На основі аналізу позицій національних університетів в найбільш авторитетних серед експертів та засобів масової інформації національних та міжнародних рейтингах ЗВО («ЮНЕСКО», «Компас», «Webometrics», «Топ-200 Україна», «Scopus») зроблено висновок, що оцінка перспектив досягнення високої конкурентоспроможності (КС) повинна здійснюватися, виходячи з тих видів і форм діяльності, пріоритетний розвиток яких може забезпечити ЗВО необхідний прорив та які на сучасному етапі визначають їх імідж, забезпечують унікальність та створюють абсолютні конкурентні переваги. Це є головним завданням стратегічного управління ЗВО і зумовлює необхідність дослідження основних чинників КС, які визначають конкурентні переваги на світовому ринку та корелюють з системою відповідних критеріальних показників міжнародних рейтингів університетів. Аналіз показників деяких українських ЗВО в Рейтингу Webometrics, які в динаміці з 2015 по 2019 рік (станом на січень кожного року), представлено за групами – Класичні університети, Технічні університети та ЗВО, які відповідно до класифікації МОН відносяться до ідентифікованої групи „Технології, будівництво та транспорт”, дозволив зробити висновок, що значна кількість університетів, незважаючи на зміцнення позицій в Україні, втратили свій рівень у світовому рейтингу [1, 2]. Серед університетів, які зміцнили свої позиції і в Україні, і в світі слід відзначити такі ЗВО даної вибірки: по групі класичних університетів – Львівський національний університет ім. І.Я. Франка (+207 у світовому рейтингу (СР), +7 в національному рейтингу (НР)), Чернівецький національний університет ім. Ю.А. Федьковича (+287 та +11 відповідно) та Національний університет „Киево-Могилянська академія” (+4258 та +76 відповідно); по групі технічних університетів – Одеський національний політехнічний університет (+417 у СР, +20 в НР); по групі „Технології, будівництво та транспорт” – Національний лісотехнічний університет України (+2124 у СР, +38 в НР); Одеський національний морський університет (+5864 у СР, +97

в НР); Одеська національна академія харчових технологій (+5411 у СР, +96 в НР); Національний університет водного господарства та природокористування (+2992 у СР, +60 в НР); Харківський національний університет будівництва та архітектури (+258 у СР, +14 в НР); Житомирський державний технологічний університет (+1232 у СР, +31 в НР), а серед кївських ЗВО – Київський національний університет будівництва і архітектури (+1899 у СР, +39 в НР). Як показує аналіз, втрата рейтингових позицій українських університетів у світі за даними рейтингу Webometrics склала в сумі по досліджуваній сукупності університетів 10319 позицій, що є свідченням не лише зниження конкурентоспроможності українських ЗВО, але й національної системи вищої освіти в цілому.

Усвідомлюючи нові вимоги до освіти та відповідальність перед суспільством, українські університети стали на шлях реформ. Для їх здійснення потребується детальна і об'єктивна інформація про те, що необхідно конкретному університету для досягнення високого рівня КС як на вітчизняному, так і світовому ринку освітніх послуг. Одним із джерел отримання такої інформації, яка є основою для аналізу керівництвом сильних і слабких сторін своєї діяльності, є світові рейтинги університетів. Крім того, потрапляння українських ЗВО до СР є не лише одним з індикаторів успішності реформи вищої освіти в програмі економічних реформ, але й кроком до інтеграції у європейський і світовий освітній, науковий, культурний та інформаційний простір.

Інформація, яку отримує університет за результатами складання рейтингу, є основою для розробки стратегії розвитку закладу вищої освіти в напрямі забезпечення її якості [3]. Головними чинниками забезпечення престижності університету є ефективні дії керівництва, спрямовані на досягнення успіху, досконалості та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, а його випускників – на ринку праці, новаторство і вміння фокусувати зусилля на реалізацію та досягнення тактичних і стратегічних цілей [4]. У цьому контексті, рейтинг як інструмент управління процесами успішного функціонування, надає закладам вищої освіти інформацію для позиціонування їх на галузевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, при формуванні стратегій успіху з урахуванням досягнень партнерів та стану системи вищої освіти в цілому за

умов достовірної, об'єктивної та точної інформації суб'єктів ранжування.

Аналіз сучасних тенденцій та закономірностей розвитку освітньої системи в умовах глобальних викликів дозволяє зробити висновок про наявність взаємозв'язку між економічною безпекою та КС вищої освіти загалом і окремих ЗВО як суб'єктів освітнього процесу, зокрема. Це пояснюється тим, що між рівнем економічної безпеки та КС ЗВО існує зв'язок, оскільки високі позиції вітчизняних університетів в міжнародних і національних системах рейтингового оцінювання, що визначають попит як на освітні послуги, так і на випускників, є запорукою безкризового функціонування ЗВО, а, отже, і належного рівня економічної безпеки системи вищої освіти України.

Забезпечення якості вищої освіти в Україні вимагає стимулювання нецінової конкуренції між вітчизняними ЗВО. Ефективними інструментами такої конкурентної боротьби є престижність навчання, високі позиції в національних та міжнародних рейтингах ЗВО, що формуються на основі забезпечення високого професійного рівня науково-педагогічних працівників; належного стану матеріально-технічної бази ЗВО; розповсюдженості інформації про ЗВО, публікацій його науково-педагогічних працівників, у т.ч. в мережі *інтернет*; рівня розвитку інфраструктури, наявності власних історій, традицій, корпоративної культури. Ефективність зазначених інструментів конкурентної боротьби підтверджується результатами вступної кампанії 2018 року. Так, за інформацією, наведеною в стосовно більш ніж 68 000 конкурсних пропозицій від 1150 університетів, інститутів, академій, коледжів та технікумів України, що здійснюють прийом абітурієнтів для здобуття ступенів молодшого спеціаліста, бакалавра або магістра, до 30 з них надійшло 28% усіх заяв абітурієнтів, а саме 310,96 тис. заяв з 1115 тис. поданих. До перших 10-ти найбільш популярних серед абітурієнтів ЗВО надійшло 15% усіх заяв, враховуючи всі заяви від вступників на навчання для здобуття кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста, бакалавра та магістра.

Структура розподілу заяв абітурієнтів серед найбільш популярних ЗВО України засвідчила необхідність оптимізації чисельності ЗВО, можливими напрямками якої є об'єднання декількох ЗВО (укрупнення) або приєднання до лідера тих закладів вищої освіти, які протягом певного періоду часу були аутсайдерами на ринку освітніх послуг. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності реорганізованого таким способом ЗВО завдяки досягненню синергетичного ефекту від об'єднання науково-педагогічного потенціалу, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, маркетингових зусиль щодо просування на ринку освітніх послуг, завдяки: створенню єдиної науково-дослідної бази, що забезпечить можливість проведення більш масштабних, комплексних досліджень, сприятиме розвитку партнерства ЗВО з іншими економічними

суб'єктами; об'єднанню матеріально-технічної бази інтегрованих ЗВО в межах однієї структури, що сприятиме: підвищенню ефективності її використання, оптимізації витрат, в т.ч. комунальних платежів, зниженню рівня постійних витрат в розрахунку на одного студента; створенню єдиної системи реалізації маркетингових цілей, у т.ч. через комплекс маркетингових досліджень з метою виявлення запитів абітурієнтів та роботодавців, що дозволить підвищити ефективність маркетингової діяльності, покращити позиції в національних та міжнародних рейтингах університетів; консолідації зусиль щодо пошуку потенційних партнерів, що забезпечить оптимізацію транзакційних витрат ЗВО, розширить можливості залучення інвестиційних ресурсів.

За умов превалювання серед мотивів абітурієнтів мотиву успішного працевлаштування, важливим напрямом підвищення популярності серед абітурієнтів окремих ЗВО та вищої освіти в цілому є забезпечення випускників ЗВО достойною роботою, що вимагає поширення практики співпраці ЗВО з іншими економічними суб'єктами, зокрема, на основі використання механізму державно-приватного партнерства. Розвиток взаємовідносин ЗВО з іншими економічними суб'єктами (роботодавцями) також є важливим аспектом державної фінансової політики у сфері вищої освіти та науки. Це слід розглядати як ефективний інструмент підвищення рейтингу університету та збільшення кількості потенційних вступників, які планують навчатися в конкретному ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Опубліковано новий рейтинг Webometrics (January 2018 Edition 2018.1.0) / ГО «Центр міжнародних проектів «Євроосвіта») [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=55> 23
2. <http://www.webometrics.info/en/Europe/Ukraine%20> (11.11.2018).
3. Tarasenko I.O., Tsibalenko N.V., Tarasenko O.S. Strategic priorities for the development of higher education in Ukraine. Науковий Вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Частина 1. С. 42-46.
4. Тарасенко І.О., Тарасенко О.С., Цимбаленко Н.В. Напрями забезпечення ефективності діяльності ЗВО в контексті управління економічною безпекою. Науковий Вісник Полісся. 2018. № 4 (16). С. 6-13.
5. Касич А.О. Сутність та характеристики поняття «економічна безпека вищих навчальних закладів» Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2017. №2(109). С.22-28.